[2018] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 699

ਜਨਾਬਾਈ

ਬਨਾਮ

ਵਧੀਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ

(2018 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 6832)

ਸਤੰਬਰ 19, 2018

[ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ, ਏ. ਐਮ. ਖਾਨਵਿਲਕਰ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰ ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਐਕਟ, 1958:

ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਅਤੇ 53 - ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਤਹਿਤ ਅਯੋਗਤਾ - ਚਾਹੇ ਉਹ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇ ਜਦੋਂ ਕਬਜ਼ਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਪਤੀ ਅਤੇ ਸਹੁਰੇ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੁਆਰਾ - ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ: ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਦਾ ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੰਕੀਰਣ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ - ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕਿਸੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਸੰਵਿਧਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ - ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਿਆਖਿਆ - ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦਾ।

ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਅਦਾਲਤ

ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ 1. ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਐਕਟ, 1958, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 10, 11 ਅਤੇ 53 ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ

ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਗਏ ਮੈਂਬਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ, 'ਤੇ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ਾ, ਇਸ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 27] [717-ਡੀ-ਈ]

2. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਸੰਕੀਰਣ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ "ਕਬਜ਼ੇ" ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਮੁੱਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਲੋੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਬਜ਼ੇ ਜਾਂ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਾ 53 ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਚਾਇਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ਾ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਕੱਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਬੇਤੁਕੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗਾ। ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਿਆਖਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਉੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਅਸਲ ਵਾਰੰਟ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। [ਪੈਰਾ 29] [718-ਐਚ; 719-ਏ-ਡੀ]

XXXXXX

ਸਾਗਰ ਪਾਂਡੂਰੰਗ ਧੁੰਦਰੇ ਬਨਾਮ ਕੇਸ਼ਵ ਆਬਾ ਪਾਟਿਲ ਅਤੇ ਹੋਰ (2018) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 340 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਦੇਵੀਦਾਸ ਸੁਰਵਡੇ ਬਨਾਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਮਰਾਵਤੀ 2012 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 2126 - ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਪਰਵਤਾਬਾਈ ਬਨਾਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਨਾਗਪੁਰ 2015 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 6141; ਸੰਦੀਪ ਗਣਪਤਰਾਓ ਭਦਾਡੇ ਬਨਾਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਮਰਾਵਤੀ 2016 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 8991; ਅਨੀਤਾ ਲਕਸ਼ਮਣ ਜੰਗਹਰੇ ਬਨਾਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਮਰਾਵਤੀ 2017 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 9102 ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਗਣੇਸ਼ ਅਰੁਣ ਚਵਾਨ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ 2012 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 1393; ਕੰਚਨ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਅਤੀਗ੍ਰੇ ਬਨਾਮ ਮਹਾਦੇਵ ਬਬਨ ਰਣਜਗਨੇ 2012 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 1537; ਅਭਿਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸੀ.ਡੀ. ਕੋਮਾਚੇਨ (2017) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 629: [2017] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 158; ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਿਧਾਂਤੀ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੌਲਤਾ [1964] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 750; ਹਰੀ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਜੋਤੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (2011) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 682: [2011] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 1076; ਸ਼ੰਕਰ ਦਸਤੀਦਾਰ ਬਨਾਮ ਬੰਜੁਲਾ ਦਸਤੀਦਾਰ (2006) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 470: [2006] 10 ਸੁਪ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 101 – ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

<u>ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਸੰਦਰਭ</u>

(2018) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 340	ਰੱਦ ਕੀਤਾ	ਪੈਰਾ 5
2012 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 1393	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 6
2012 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 1537	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 8
2012 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 2126	ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਗਈ	ਪੈਰਾ 9
2015 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 6141	ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ	ਪੈਰਾ 10
2016 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 8991	ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ	ਪੈਰਾ 12
2017 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 9102	ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੱਤੀ	ਪੈਰਾ 13
[2017] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.158	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 15
[1964] 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 750	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 15
[2011] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ.1076	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 20
[2006] 10 ਸੁਪ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 101	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 20

ਸਿਵਲ ਅਪੀਲੀ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2018 ਦੀ ਸਿਵਲ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 6832

2016 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਨੰਬਰ 2742 ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਵਿਖੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਆਫ ਜਸਟਿਸ ਦੇ, ਨਾਗਪੁਰ ਬੈਂਚ ਦੇ ਮਿਤੀ 03.05. 2017 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼ ਚਿਤਾਲੇ, ਮੈਸਰਜ਼ ਮਿੱਤਰ ਐਂਡ ਮਿੱਤਰ ਕੰਪਨੀ, ਨਿਸ਼ਾਂਤ ਰਾਮਕਾਂਤਰਾਓ ਕਟਨੇਸ਼ਵਰਕਰ, ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਲਈ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੇਠ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ

ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ. 1. ਇਸ ਅਪੀਲ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਇਕੋ ਸਵਾਲ ਇਹ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਹੇਠਲੇ ਮੰਚਾਂ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਕਲੰਬਾ (ਮਹਾਲੀ) ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਅਤੇ ਪਤੀ ਦੁਆਰਾ 1981 ਤੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਕਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਨਤੀਜੇ ਹਨ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਅਤੇ ਪਤੀ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੋਜਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਨ ਦੇ ਇਛੁੱਕ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ।

2. ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਮੁੱਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਐਕਟ, 1958 (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਐਕਟ') ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਯੋਗ ਹੈ।

ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਉਕਤ ਅਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਧਾਰਾ 14 (1) ਅਤੇ 14 (1) (ਜੇ-3) ਦਾ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ: -

14. **ਅਯੋਗਤਾ**- (1) ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ-

(a) ਨੂੰ (ਜੇ-2) xxx xxx xxx

(ਜੇ-3) ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

3. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਹੈ:-

ਵਧੀਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ 2012 ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਸਹੁਰੇ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ਾ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸੰਦੇਸ਼ ਭੇਜ ਕੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹਟਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਪਤੀ ਸ਼੍ਰੀ ਕਾਸ਼ੀਰਾਮ ਗਾਇਕਵਾੜ ਨੇ 29 ਜੂਨ 2012 ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਅਧੀਨ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਗਾੜ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

4. ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਦੁਆਰਾ ਦੋ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕਿਸੇ

ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਜੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

5. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ **ਸਾਗਰ ਪਾਂਡੂਰੰਗ ਧੁੰਦਰੇ ਬਨਾਮ ਕੇਸ਼ਵ ਆਬਾ ਪਾਟਿਲ ਅਤੇ ਹੋਰ**[1] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਕਤ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਕਬਜ਼ੇਦਾਰ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ / ਦਾਦਾ ਨੇ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਰਫ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਸਨ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਲਾਭਪਾਤਰੀ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ।

6. **ਗਣੇਸ਼ ਅਰੁਣ ਚਵਾਨ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ**[2] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ 24.09.2012 ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਸਟੈਂਡ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਬਜ਼ਾ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮਕਾਨ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਤੱਥਾਂ ਦੇ ਮੈਟ੍ਰਿਕਸ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਹਾ: -

"10. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਸੰਯੁਕਤ ਨਿਵਾਸ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਆਯਾਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ।

[1] (2018) 1 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 340

[2] 2012 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. OnLine Bom 1393

x x x x x

XXXXXX

ਜਨਾਬਾਈ ਬਨਾਮ ਵਧੀਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ.] 703

12. ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜਾਂ ਸਾਂਝੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਉਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਠੋਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਜੇ ਪੰਚਾਇਤ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਜਾਂ ਫੀਸ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਲਈ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਐਚ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ 2 ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਜੋ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਜਾਂ ਫੀਸ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਨੂੰ ਐਚ.ਯੂ.ਐਫ. ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮਾਮਲਾ ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਇਕਾਈ ਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੀ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਭਾਈਵਾਲ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਵਿਆਖਿਆ ਆਈ.ਏ. ਦੁਆਰਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ (ਜੀ) ਸਿਰਫ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੋਈ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਕਾਰਨ; ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ

ਵਸਤੂ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਵਿਕਰੀ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਣਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਪਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਦੇਣ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੀਜ਼ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹਿੱਸਾ ਜਾਂ ਵਿਆਜ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਖੁਦ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕੱਲੇ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਚੋਣ ਲੜਨ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜੋ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰੇਗਾ। "

XXXXXX

7. **ਯਲੂਬਾਈ ਮਾਰੂਤੀ ਕਾਂਬਲੇ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ** ਰਾਜ 3 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦੋਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪਤੀ ਅਤੇ ਦਿਓਰ ਨੇ ਗੈਰਨ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਇੱਕ ਮਕਾਨ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦਾ ਸਟੈਂਡ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਵਿਵਸਥਾ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। **ਗਣੇਸ਼ ਅਰੁਣ ਚਵਾਨ** (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

14. ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ "ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ 'ਤੇ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ"। ਇਹ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜਾਂ ਠੋਸ ਕਾਰਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਦੀ ਹੱਦ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਥੇ ਰਹਿਣ, ਇਸ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਸ 'ਤੇ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿਰਫ ਜ਼ਮੀਨ ਰੱਖਣਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਢਾਂਚਾ, ਇਮਾਰਤ, ਉਸ 'ਤੇ ਮਕਾਨ ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਜਦੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਾਰਕ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਾਮਲੇ ਕਿਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕੰਮ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਹੋਰ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਗਲਤ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਤੋੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਚਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਧਾਰਾਤਮਕ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ। ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕਥਿਤ ਖਾਮੀ ਜਾਂ ਨੁਕਸ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਾਣਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਜਿਸ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੁਆਰਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਜਾਂ ਨੁਕਸ ਉਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਢੰਗ ਦੁਆਰਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਸਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕ੍ਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। (ਦੇਖੋ ਪੈਟ੍ਰੋਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨਿਰਮਾਣ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਬਨਾਮ ਸੀ.ਬੀ.ਡੀ.ਟੀ.[4]) ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਮਿਸਾਲੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਉੱਚ ਮਿਆਰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਅਨੈਤਿਕ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ

ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸੱਚਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੰਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਠਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

8. ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ **ਕੰਚਨ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਅਤੀਗ੍ਰੇ ਬਨਾਮ ਮਹਾਦੇਵ ਬਬਨ ਰਣਜਗਨੇ** [5] ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਵੀ ਅਥਾਰਟੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਚ ਅਯੋਗ ਕਰਾਰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਚੁਣੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ: -

[4] 1989 ਸੁਪ (2) ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 7
[5] 2012 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. Online Bom 1537

XXXXXX

ਜਨਾਬਾਈ ਬਨਾਮ ਵਧੀਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ.] 705

“13.... ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਉਮੀਦਵਾਰ ਵਜੋਂ ਚੋਣ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜਾਂ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਕੰਮ ਜੋ ਵੀ ਮਾਮਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਉਸੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਵੇ ਪਰ ਨਤੀਜੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਜਾਂ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਚੋਣ ਲੜਨ ਦੇ ਇੱਛੁਕ ਵਿਅਕਤੀ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਆਹ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅਸਾਮੀ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਥਾਨਕ ਸਵੈ-ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਕਾਈ ਵਿਚ ਜਨਤਾ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਅਧਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਦੇਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਭਾਗ 9 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗ੍ਰਾਮ

ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਸਵੈ-ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਕਾਈ ਵਜੋਂ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਖਲਾਅ ਪੈਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਆਪਣਾ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਚੁਣਨਾ ਅਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਗਠਨ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਅਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਜੇ ਇਹ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੁਆਰਾ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਆਯਾਤ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜੋ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਹੈ।

9. **ਦੇਵੀਦਾਸ ਸੁਰਵਡੇ ਬਨਾਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਮਰਾਵਤੀ**[6] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਵੱਖਰਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਪਣਾਇਆ। ਇਸ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਪਰੋਕਤ ਫੈਸਲੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:-

“6. ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਯੋਗਤਾ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਸੋਧ ਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਪਰੋਕਤ ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਇਸ ਅਰਥ ਵਿੱਚ ਬੇਤੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਤਾ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਰਹਿ ਗਏ ਤਬਾਦਲਾਕਰਤਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੁਣੀ ਗਈ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਗੇ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਸੁਚੇਤ ਤਾਲਮੇਲ ਬੰਬਈ ਗ੍ਰਾਮ

ਪੰਚਾਇਤ (ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2006 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

[ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ]

[6]2012 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. Online Bom 2126

XXXXXX

10. ਇੱਥੇ ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮੁੱਦਾ **ਪਰਵਤਾਬਾਈ ਬਨਾਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਨਾਗਪੁਰ**[7] ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਮਕਾਨ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਤਹਿਤ ਅਯੋਗ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਬਜ਼ਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ ਨਾ ਕਿ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਬਜ਼ਾ। ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਲੇ ਜੱਜ ਨੇ **ਦੇਵੀਦਾਸ ਸੁਰਵਡੇ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਈ ਗਈ ਦਲੀਲ ਸਵੀਕਾਰ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

11. ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ 8 ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ:

ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਲੰਬਿਤ ਅਰਜ਼ੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੈ, ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ 15-10-2015 ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਰੋਕ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਨਾਲ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ਪਰ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਫੀਨਿਕਸ ਵਾਂਗ ਉੱਠੀ।

12. **ਸੰਦੀਪ ਗਣਪਤਰਾਓ ਭਦਾਡੇ ਬਨਾਮ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਅਮਰਾਵਤੀ** [9] ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਐਕਟ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ: -

[7] 2015 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. Online Bom 6141

[8] ਪਰਵਤਾਬਾਈ @ ਸ਼ੋਭਾ ਕਾਕੜੇ ਬਨਾਮ ਵਧੀਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ. (ਸੀ) ਨੰਬਰ 29255

2015, ਆਦੇਸ਼ ਮਿਤੀ 4.1.2016

[9] 2016 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. Online Bom 8991

XXXXXX

"16. "ਘੇਰਾ ਬੰਦੀ", "ਕਬਜ਼ਾ", "ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ" ਅਤੇ "ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ" ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਜੋ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ

ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ, ਨੂੰ "ਕਬਜ਼ਾ" ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ "ਕਬਜ਼ਾ" ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 53 ਤਹਿਤ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ ਤੋਂ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 53 ਤਹਿਤ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ (14) (1) (ਜੇ-3) ਤਹਿਤ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਲ ਟੈਸਟ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਜਵਾਬ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਅਯੋਗਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

17. ਉਪਰੋਕਤ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਜਾਇਦਾਦ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਕਿ ਕੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਮਹੱਤਤਾ ਗੁਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਮੈਂਬਰ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਤਹਿਤ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਜਵਾਬ ਉਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

18. ਜੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 184 ਅਧੀਨ "ਲੋਕ ਸੇਵਕ" ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 180 ਅਧੀਨ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰਬੱਧ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾ ਕੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ।

ਜਵਾਬ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਦੋ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ - (1) ਐਕਟ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਮਨਾਹੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਲਈ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਜਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ (ii) ਇਹ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੱਤਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਤਹਿਤ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

XXXXXX

13. ਉਸੇ ਸਾਲ ਯਾਨੀ 2017 ਵਿੱਚ **ਅਨੀਤਾ ਲਕਸ਼ਮਣ ਜੰਗਰੇ ਬਨਾਮ ਕਾਮਰ, ਅਮਰਾਵਤੀ**[10] ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ: -

"6. . .. ਧਾਰਾ (14) (1) (ਜੇ-3) ਤਹਿਤ ਅਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ: ਕੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਜਾਂ ਅਸਲ ਕਬਜ਼ੇਦਾਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ -3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਕਬਜ਼ਾ ਉਸਦੇ ਪੂਰਵਗਾਮੀ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਖੁਦ ਦੁਆਰਾ। ਜੇ ਇਹ ਕਬਜ਼ਾ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਯੋਗ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਵੀਦਾਸ ਸੁਰਵਾਡੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਸਲ ਕਬਜ਼ਾ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸਨੇ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ -3) ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੰਚਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ

ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸ ਵਜੋਂ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਜ਼ੋਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਕਬਜ਼ੇ 'ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਮੂਲ ਕੰਮ 'ਤੇ ਇੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਖਰਕਾਰ ਕਬਜ਼ਾ ਇਕ ਵਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਕਾਰਜ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਦੂਸਰਾ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾ ਅਸਲੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ।

14. **ਸਾਗਰ ਪਾਂਡੁਰੰਗ ਧੁੰਦਾਰੇ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ:

"11. ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਕਬਜ਼ੇਦਾਰ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੁਆਰਾ ਬੇਦਖਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਲੈਕਟਰ ਨੂੰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 'ਤੇ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੱਤਾਂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਜੇ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੇ ਕਥਿਤ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ ਕਿ ਉਹ ਕੀ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਕਿਸੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੰਭਵ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਰਾਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਪਰ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ

ਤਾਂ ਨਾਕਾਫੀ ਹਨ ਜਾਂ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਧਾਰਾ 14 (1) (ਐਚ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ 2 ਵਿੱਚ, ਹਿੰਦੂ ਅਣਵੰਡੇ ਪਰਿਵਾਰ (ਐਚ.ਯੂ.ਐਫ.) ਦੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪੰਚਾਇਤ ਜਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੂੰ ਬਕਾਇਆ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਜਾਂ ਫੀਸ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਸਮੂਹ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਅਯੋਗਤਾ ਵਜੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਲਈ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਕੀ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦਾ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।
[10] 2017 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. Online Bom 9102

XXXXXX

15. ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ **ਅਭਿਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸੀਡੀ ਕੋਮਾਚੇਨ**[11] ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ, 1951 (ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ, '1951 ਐਕਟ') ਦੀ ਧਾਰਾ 123 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਹ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 123 (3) ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ **ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਿਧਾਂਤੀ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੌਲਤ**[12] ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਨੇ ਨਜਿੱਠਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ:

" 25. . .. ਧਾਰਾ 123 ਦੀ ਧਾਰਾ (3) ਦੁਆਰਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਉਦੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਜਾਂ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਹੈ ਜੋ ਧਾਰਾ 100 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 123 (3) 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਜਾਂ ਨਾ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੋਟਰਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਵੋਟਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣਗੇ, ਇਹ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

[11] (2017) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 629

[12] (1964) 6 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 750 = ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1965 ਐਸ.ਸੀ. 183

XXXXXX

16. **ਅਭਿਰਾਮ ਸਿੰਘ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਕਈ ਹੋਰ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁਝ ਪਹਿਲੂਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਇਤਿਹਾਸ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 153-ਏ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ, 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 123 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਬਨਾਮ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਿਆਖਿਆ ਅਤੇ 1951 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 123 (3) ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵੈਧਤਾ, ਮਦਨ ਬੀ ਲੋਕੁਰ, ਜੇ. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ:

50.1. ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ, 1951 ਦੀ ਧਾਰਾ 123 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 123 ਵਿੱਚ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3ਏ) ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕੋਡ ਵਿੱਚ

ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 153ਏ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸੋਧਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

50.2. ਇਸ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹੋ ਅਤੇ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਐਕਟ, 1951 ਦੀ ਧਾਰਾ 123 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾ (3) ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਿਆਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਏਜੰਟ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਚੋਣ ਏਜੰਟ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। (i) ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਾਂ (ii) ਉਸ ਦੇ ਏਜੰਟ ਜਾਂ (iii) ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਾਂ (iv) ਵੋਟਰ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੀ ਚੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੋਟ ਪਾਉਣਾ ਜਾਂ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨਾ।

17. ਟੀ.ਐਸ. ਠਾਕੁਰ ਸੀ.ਜੇ., ਮਦਨ ਬੀ. ਲੋਕੂਰ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਸਨ ਅਤੇ ਡੀ. ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ, ਜੇ. ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਵਿਦਵਾਨ ਮੁੱਖ ਜੱਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ: -

ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇੱਕ ਵਿਆਖਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਰਾਜ ਜਾਂ ਰਾਜ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਚਰਿੱਤਰ ਤੋਂ ਧਰਮ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ ਬਜਾਏ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ

ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ, ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਚੋਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਰਾਜ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸੰਬੰਧ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਸਰਬਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਜੋ ਸਾਧਨ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤਰਜੀਹਾਂ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 25 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ, ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਵੇ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਧਾਰਾ 123 (3) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿੱਚ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਦੇ ਦਖਲ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

ਜਨਾਬਾਈ ਬਨਾਮ ਵਧੀਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ.] 711

18. ਐਸ.ਏ. ਬੋਬੜੇ, ਜੇ. ਆਪਣੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵਾਲੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ:

"ਇਹ ਸਥਾਪਤ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ, ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਵਰਤੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 123 (3) ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ "ਉਸਦਾ" ਸਰਵਨਾਮ ਉਮੀਦਵਾਰ, ਉਸਦੇ ਚੋਣ ਏਜੰਟ ਆਦਿ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਅਤੇ ਉਦੇਸ਼

ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਗੈਰ-ਵਾਜਬ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਰਫ ਅਪੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਅਪੀਲ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਅਪੀਲ ਜੋ ਵੋਟਰ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਵੋਟਰ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਜਾਂ ਉਸਦਾ ਚੋਣ ਏਜੰਟ ਕਿਸੇ ਵੋਟਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਜਾਂ ਜਾਤ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਸ਼ਕਾਂ (ਇਰਾਦੇ ਵਾਲੇ ਵੋਟਰਾਂ) ਦੇ ਧਰਮ, ਜਾਤ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਉਮੀਦਵਾਰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਜਿਸ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਜਾਤ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਬੰਧ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜੋ ਵਿਆਖਿਆ ਸੁਝਾਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਸਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਜਾਤੀ ਜਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਅਧਾਰਤ ਅਪੀਲ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਭਾਗ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਵਾਲੇ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

XXXXXX

19. ਇਹ ਬਹੁਮਤ ਦੀ ਰਾਏ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। **ਸਾਗਰ ਪਾਂਡੁਰੰਗ ਧੁੰਦਰੇ** ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

"ਅਭਿਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਸੀ.ਡੀ. ਕੋਮਾਚੇਨ (ਡੀ) ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਹਾਲ ਹੀ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੈ। ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਧਰਮ, ਨਸਲ, ਜਾਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਭਾਸ਼ਾ ਆਦਿ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਵੋਟ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਅਭਿਆਸ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਿਆਖਿਆਤਮਕ ਅਪਣਾਇਆ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੰਚਾਇਤ ਲਈ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਅਸਲ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਅਤੇ ਇਹ ਉਹ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਥਿਤ ਕਬਜ਼ੇ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਭਿਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਸੁਪਰਾ) ਦੁਆਰਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਉਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ। "

20. ਇਸ ਨੇ **ਹਰੀ ਰਾਮ ਬਨਾਮ ਜੋਤੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਅਤੇ ਹੋਰ**[13] ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਕੀਤਾ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉੱਠਿਆ ਕਿ ਕੀ ਬਚਾਓ ਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕਬਜ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਜਨਤਕ ਸੜਕ 'ਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ/ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸੀਮਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸੀਮਾ ਐਕਟ, 1963 ਦੀ ਧਾਰਾ 22 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਲਗਾਤਾਰ ਉਲੰਘਣਾਵਾਂ ਅਤੇ ਟੋਰਟਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸ਼ੰਕਰ ਦਸਤੀਦਾਰ ਬਨਾਮ ਬੰਜੁਲਾ ਦਸਤੀਦਾਰ 14 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਸੀਮਾ ਦੁਆਰਾ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਖਰਕਾਰ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤੱਥ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਰਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ 60 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਕਬਜ਼ੇ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਅਯੋਗਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੱਚ ਕਹਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਵਿਆਖਿਆ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

[13] (2011) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 682

[14] (2006) 13 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 470

XXXXXX

21. ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਹੋਈ **ਸਾਗਰ ਪਾਂਡੁਰੰਗ ਧੁੰਦਾਰੇ** ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ:-

14. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉੱਪਰ ਨੋਟ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ, ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਚੀਜ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰੇ। ਇਸਦਾ ਫਰਜ਼ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਤੋਂ ਕੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਅਦਾਲਤ ਇਹ ਦੇਖਣ ਲਈ ਵੀ ਇੱਕ ਹੱਦ ਤੱਕ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਸਮਝਣਯੋਗ ਹੈ ਪਰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਝ ਲੋੜੀਂਦਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜੇ ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦਾ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੋ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਉਹੀ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਹੈ। "

ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ: -

"16. ਜੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਉੱਪਰ ਦੱਸੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਪੀੜਤ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਾਕੀ ਰਾਜ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਸੋਧ ਰਾਹੀਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੱਤਾਂ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਜਾਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੇ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਦੀ ਹੱਦ ਵੀ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਦੱਸਣੀ ਹੈ।

22. ਜੇ ਅਸੀਂ **ਸਾਗਰ ਪਾਂਡੁਰੰਗ ਧੁੰਦਰੇ** ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪੀਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਵਾਦਿਤ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਗਰ ਪਾਂਡੁਰੰਗ ਧੁੰਦਰੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 53 (1), (2) ਅਤੇ (2-ਏ) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਦੀ ਖਾਤਰ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ: -

53. ਜਨਤਕ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ- (1) ਜੋ ਵੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੈਥਨ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ,

(a) ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਧ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਾੜ, ਰੇਲ, ਪੋਸਟ, ਸਟਾਲ, ਵਰਾਂਡਾ, ਪਲੇਟਫਾਰਮ, ਪਿੰਥ, ਕਦਮ ਜਾਂ ਢਾਂਚੇ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਬਜ਼ੇ ਜਾਂ ਰੁਕਾਵਟ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਜਾਂ ਸਥਾਪਨਾ, ਜਾਂ

(b) ਕੋਈ ਡੱਬਾ, ਗੰਢ, ਪੈਕੇਜ ਜਾਂ ਮਾਲ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣਾ ਜਾਂ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਜਾਂ

XXXXXX

(c) ਕਿਸੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੁਆਰਾ ਕਿਸੇ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਮਾਲਕ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਲਿਖਤੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਰਾਂਡੇ, ਬਾਲਕੋਨੀ, ਕਮਰੇ ਜਾਂ ਹੋਰ ਢਾਂਚੇ ਜਾਂ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਉੱਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਲ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਨਤਕ ਗਲੀ ਜਾਂ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਉੱਪਰ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਗਲੀ ਜਾਂ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨਾਲੇ, ਗਟਰ, ਸੀਵਰੇਜ ਜਾਂ ਐਕਵੇਡਕਟ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਉੱਪਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪਰੋਕਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਿਸੇ ਉਪ-ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚਰਾਗਾਹ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਕਿ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਦਿਨ ਲਈ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦਾ ਹੋਰ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਰੁਕਾਵਟ, ਜਮ੍ਹਾਂ, ਪ੍ਰੋਜੈਕਸ਼ਨ, ਖੇਤੀ ਜਾਂ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਰਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

(2) ਪੰਚਾਇਤ ਕੋਲ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਗਾਈ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੁੱਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪੰਚਾਇਤ ਕੋਲ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਜੇ ਸਾਈਟ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਲੈਕਟਰ ਜਾਂ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਖਰਚੇ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਉਕਤ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਸੂਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਧਿਆਇ 9 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਸੂਲੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਟੈਕਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਕਮ।

ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਇਹ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅਜਿਹੀ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਜਾਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਹਟਾ ਦੇਵੇ।

(2-ਏ) ਜੇ ਕੋਈ ਪੰਚਾਇਤ ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਅਧੀਨ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁਲੈਕਟਰ ਖੁਦ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਅਰਜ਼ੀ 'ਤੇ ਉਸ ਉਪ-ਧਾਰਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਖਰਚਾ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੇ ਫਸਲ ਦੀ ਉਕਤ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਜਾਂ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਕਾਸ਼ਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਭੂਮੀ ਮਾਲੀਆ ਦੇ ਬਕਾਏ ਵਜੋਂ ਵਸੂਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

XXXXXX

(3) ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਜਾਂ ਉਪ-ਧਾਰਾ 2ਏ ਅਧੀਨ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਸ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਫਸਲ ਦੀ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ, ਕਬਜ਼ੇ ਜਾਂ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਫਸਲ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਰੁਕਾਵਟ, ਕਬਜ਼ਾ ਜਾਂ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ।

(3-ਏ) ਉਪ-ਧਾਰਾ (2) ਜਾਂ (3) ਅਧੀਨ ਪੰਚਾਇਤ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਤੀਹ ਦਿਨਾਂ

ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੁਣਵਾਈ ਦਾ ਵਾਜਬ ਮੌਕਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਜਿਹੇ ਹੁਕਮ ਪਾਸ ਕਰੇਗਾ ਜੋ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

(3-ਬੀ) ਉਪ-ਧਾਰਾ (2ਏ) ਜਾਂ (3) ਅਧੀਨ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁਲੈਕਟਰ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਆਦੇਸ਼ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਭੂਮੀ ਮਾਲੀਆ ਕੋਡ, 1966 (ਮਾਹ) ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਪੀਲ ਅਤੇ ਸੋਧ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇਗਾ। 1960 ਦਾ 41)

(4) ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਖੁੱਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਧਰਤੀ, ਰੇਤ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਮੱਗਰੀ ਹਟਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖੁੱਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ, ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਜੋ ਕਿ 50 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਜੁਰਮਾਨੇ ਨਾਲ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਰੇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। "

23. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ:-

15. 2006 ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੋਧ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਦੇਸ਼ "ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਸੀ"। ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹੁਣ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਿਰਫ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 53 (1) ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ

ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਖਾਸਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਮੈਂਬਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਧਾਰਾ 53 (2) ਜਾਂ (2ਏ) ਦੇ ਤਹਿਤ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

XXXXXX

24. ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾ ਤੋਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 14 (1) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 53 ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੋ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਨੇ 'ਵਿਅਕਤੀ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਅਰਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। **ਦੇਵੀਦਾਸ ਸੁਰਵਡੇ** (ਸੁਪਰਾ) ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਬਦ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਬੇਤੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸ ਜਾਂ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਤਾ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਰਹਿ ਗਏ ਤਬਾਦਲਾਕਰਤਾ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੁਣੀ ਗਈ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨਗੇ। ਬੰਬੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਬੰਬੇ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ (ਸੋਧ) ਐਕਟ, 2006 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ।

25. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹਾਂ ਕਿ **ਦੇਵੀਦਾਸ ਸੁਰਵਡੇ** (ਸੁਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਗਿਆ ਪਟੀਸ਼ਨ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਚ ਕੋਈ ਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਆਦੇਸ਼ ਇੱਕ ਬੰਧਨਕਾਰੀ ਮਿਸਾਲ ਹੋਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਵੱਖਰਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ।

XXXXXX

26. ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਕਤ ਰਸਤਾ ਅਪਣਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ, ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਕਾਨੂੰਨੀ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਧਿਆਇ 3 ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਨ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ 53 ਜਨਤਕ ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਸਾਈਟਾਂ 'ਤੇ ਰੁਕਾਵਟ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਚਰਾਗਾਹ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਪੰਚਾਇਤ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸਾਈਟ 'ਤੇ ਜਾਂ ਉਸ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਚਾਇਤ ਇਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਤਾਂ

ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੁਲੈਕਟਰ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਪਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ।

27. ਧਾਰਾ 10, 11 ਅਤੇ 53 ਸਮੇਤ ਐਕਟ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਗਏ ਮੈਂਬਰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜੋ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ, 'ਤੇ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਰੁਕਾਵਟ ਜਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ।

28. ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 184 ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਹਰੇਕ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੁਆਰਾ ਰੱਖੇ ਗਏ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਰੇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਨੌਕਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਪੀਨਲ ਦੀ ਧਾਰਾ 21 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ **ਸੰਦੀਪ ਗਣਪਤਰਾਓ ਭਦਾਡੇ** (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਲੇ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ:

"11. ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਵੋਟ ਪਾਉਣ, ਚੋਣ ਲੜਨ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਲਈ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 13 ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਅਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾ ਤਾਂ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਧਾਰਾ 14 ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀਆਂ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ (ਏ) ਤੋਂ (ਕੇ) ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਦੋ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ - (i) ਜੋ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ (ii) ਜੋ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਅਯੋਗਤਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ

ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਉਹ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧਾਰਾ 14 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਯੋਗਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ, ਘਟਨਾਵਾਂ, ਕੰਮਾਂ, ਗਲਤ ਕੰਮਾਂ, ਲੈਣ-ਦੇਣ ਆਦਿ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਜੋ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਹੋਏ ਜਾਂ ਵਾਪਰੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਜੋ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ ਵਾਪਰਦੇ ਹਨ।

XXXXXX

ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ: -

13. ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਤਹਿਤ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਜਾਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਕੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਜਾਂ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਜਾਂ ਫਰਜ਼ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਅਜਿਹਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪੰਚਾਇਤ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਤਕ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣਾ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨਾ, ਧਾਰਾ 53 ਦੀ ਉਪ-ਧਾਰਾਵਾਂ (1) ਅਤੇ (4) ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨਾ ਅਨੈਤਿਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਆਖਰਕਾਰ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 180 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 184 ਤਹਿਤ ਸੁਰੱਖਿਆ ਗੁਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਤਹਿਤ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਦੇਵੀਦਾਸ ਸੁਰਵਡੇ (ਸੁਪਰਾ) ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਵਿਅਕਤੀ' ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸ ਜੇ ਕੋਈ ਹਨ, ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕਬਜ਼ੇ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਕਬਜ਼ੇ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਕਤ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਕੱਲੇ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਨਿਆਂਇਕ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਫੈਸਲੇ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣਾਈ ਹੈ।

XXXXXX

ਜਨਾਬਾਈ ਬਨਾਮ ਵਧੀਕ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਹੋਰ [ਦੀਪਕ ਮਿਸ਼ਰਾ, ਸੀ.ਜੇ.ਆਈ.]719

29. ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਮੁਨਾਫੇ ਨਾਲ ਨੋਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 14 (1) (ਜੇ-3) ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ 'ਵਿਅਕਤੀ' ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਸੰਕੀਰਣ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਅਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ "ਕਬਜ਼ੇ" ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਮੁੱਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਲੋੜਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਧਾਨਕ ਇਰਾਦਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਬਜ਼ੇ ਜਾਂ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਾ 53 ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਚਾਇਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ੇ ਹਟਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਕਿਸੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਜਾਇਦਾਦ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਟਕਰਾਅ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਕੱਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਬੇਤੁਕੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣੇਗਾ। ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਉੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ

ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਅਸਲ ਵਾਰੰਟ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ **ਸਾਗਰ ਪਾਂਡੁਰੰਗ ਧੁੰਦਰੇ** (ਸੁਪਰਾ) ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

30. ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਾਨੂੰ ਅਪੀਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤੱਥ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਾਗਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਆਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਕਲਪਨਾ ਕੇ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਅਪੀਲ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ: - ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਨ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ।

Prabhat Kiran, Advocate
D/923/2000
Bar Council of Delhi